

TRANSFORMATIE VAN DE **BAKERIJ** OP HET **FOODCENTER**:
WIJK VOOR **OUDEREN**

Wat zijn de gevolgen van de vergrijzing in Amsterdam-West voor de oprichting van een ouderencentrum in de voormalige bakkerij op het Foodcenter?

INHOUD

01	Introductie	03
	<i>Achtergrond</i>	
02	Onderzoek	05
	<i>Probleemstelling</i>	
	<i>Onderzoeksvraag</i>	
	<i>Deelvragen</i>	
03	Ontwerp	09
	<i>Wijk voor ouderen</i>	
	<i>Programma</i>	
	<i>Ontwerpthema's</i>	
04	Reflectie	13
	<i>Relatie tussen onderzoek en ontwerp</i>	
	<i>Relatie tussen het thema van de studio en het ontwerp</i>	
	<i>Relatie tussen de methodische invalshoek van de studio en de gekozen methode</i>	
	<i>Relatie tussen het project en de bredere maatschappelijke context</i>	
	<i>Cruciale ontwerpbeslissingen</i>	
	<i>Toekomst</i>	
Bijlage		18
	<i>A: Waardestelling</i>	

COLOFON

Persoonlijke informatie

Naam: Evert Druijff
Studentnummer: 4110765
Adres: Asstraat 123
Postcode: 2516 KA
Woonplaats: Den Haag

Studio

Faculteit: TU Delft;
Master of Science
Architecture, Urbanism
and Building Sciences
RMIT - Mixed projects
Studio: Lidy Meijers
Begeleiders: Frank Koopman

Datum: 24-06-2013

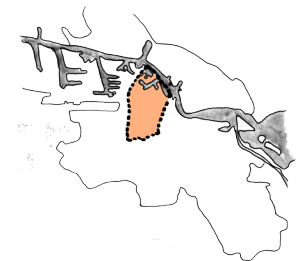
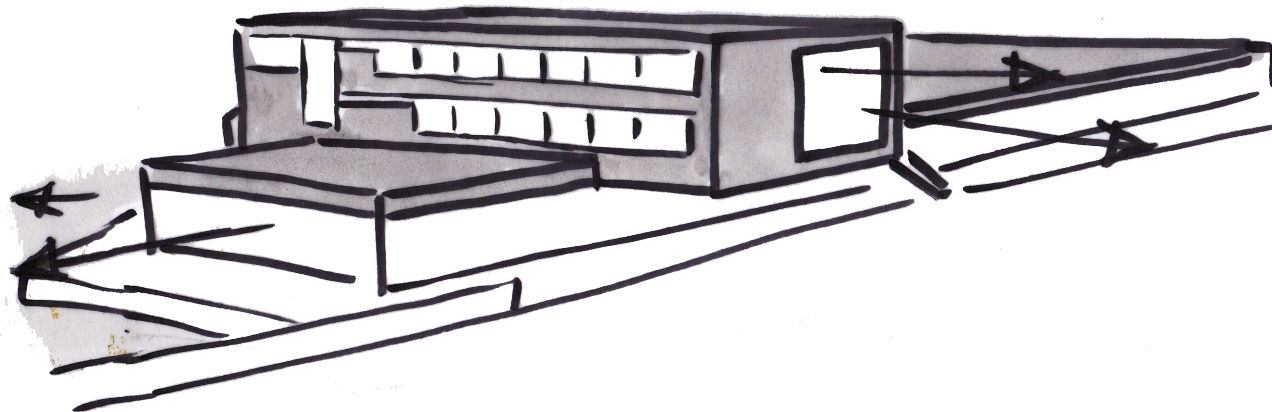
Achtergrond

Binnen de studio RMIT – Amsterdam at sea, waren er verschillende gebouwen mogelijk als studieopgave. Ik heb gekozen voor de voormalige bakkerij, levensmiddelenopslag en hoofdkantoor van de COOP in Amsterdam aan de Jan van Galenstraat 24. Het gebouw maakt onderdeel uit van het Food Center van Amsterdam.

Het Food Center van Amsterdam is een industriegebied van circa 22 hectare in het hart van Amsterdam-West. Het is gestart als centrale markt voor Amsterdam en langzaam uitgegroeid naar een groot distributiecentrum. Destijds is gekozen voor deze locatie vanwege de ligging buiten de stad en het toch goed bereikbaar was via het water, de trein en de weg. Door de groei van Amsterdam is het nu ingegroeid door woningbouw. De gemeente Amsterdam heeft vergevorderde plannen om een gedeelte van dit

Food Center te verhuizen naar een plek buiten de stad en dit gebied, inclusief de oude bakkerij, te transformeren naar een woonomgeving.

Het gebouw is in 1963 gebouwd na een fusie van verschillende bedrijven. Na tien jaar is de organisatie failliet gegaan en is het gebouw overgenomen door VEN B.V. en in gebruik genomen als kantoor en opslag van levensmiddelen en het archief van de Sociale Dienst van Amsterdam. Het kantoor is in de jaren '90 getransformeerd naar dansschool. Enkele jaren terug is het archief van de Sociale Dienst verplaatst en heeft Mokum Mariteam dit gedeelte in gebruik als opslag. Het gebouw heeft dus door de jaren heen al verschillende huisvestingstransformaties ondergaan. Op dit moment staat het gebouw op de slooplijst van de gemeente Amsterdam.

Figuur 1: Schema van de plannen van de gemeente Amsterdam voor het FoodCenter terrein.

Bron: auter

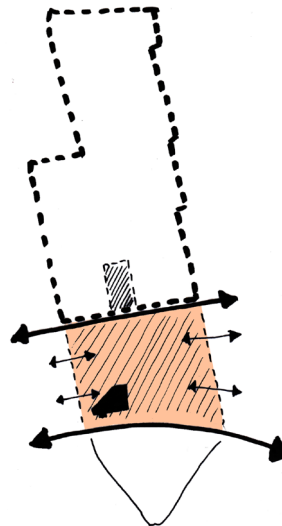
Probleemstelling

Zoals gezegd, is het gebouw gesitueerd op het terrein van de Food Center Amsterdam aan de Jan van Galenstraat. De Food Center is allereerst de 'buik van Amsterdam'. Het levert producten aan horeca, supermarkten en andere voedselwinkels in Amsterdam. Daarnaast is het ook het distributiecentrum voor andere delen van het land

Doordat de stad Amsterdam in de jaren, vrijwel direct naar de verhuizing van de centrale markt naar de Jan van Galenstraat, sterk gegroeid is, is de Food Center nu een industrieel gedeelte in het midden van een woongebied. Deze industrie in de stad zorgt voor veel zwaar verkeer in de stad. De gemeente Amsterdam heeft daarom besloten het gebied aan te pakken en de industrie te verkleinen. De plannen zijn om het gebied van 22 hectare te verkleinen naar 14 hectare, waarbij alleen het gedeelte ten noorden van de centrale markthal overblijft als Food Center. Dit zal alleen de 'buik van Amsterdam', de directe toelevering aan de stad, zijn.

De grote distributiefuncties zullen moeten verhuizen naar de rand van de stad. Eén

van de gebouwen die hierdoor leeg komt te staan is de voormalige bakkerij, op dit moment in gebruik als dansschool en opslag.

Figuur 1

Het vrijgekomen gebied van circa 8 hectare moet getransformeerd worden naar een woongebied. Dit past binnen het structuurbeleid van de gemeente zoals dat verwoord staat in de structuurvisie 2040:

"Als onderdeel van de verdichting zullen verschillende monofunctionele bedrijventerreinen worden omgezet naar

gebieden met een stedelijke mix van wonen en werken, waarbij de kansrijke, kennisintensieve economische sectoren een steeds grotere rol zullen spelen."

De bakkerij zal hiervoor ruimte moeten maken en gesloopt worden. Maar waarom kan dit gebouw niet gebruikt worden?

Dit lege kantoor-/opslaggebouw is niet de enige. Momenteel staat circa 15% van alle kantoorgebouwen leeg. Deze ontwerpogave kan daarom ook in een breder kader gezien worden als probleem en mogelijkheid in heel Nederland. Omdat het vinden van nieuwe huurders niet lukt, lijkt het geven van een nieuwe functie in veel gevallen een goede optie.

Ook in de structuurvisie 2040 van de gemeente Amsterdam komt dit aspect naar voren. Om de stad te laten groeien en het landschap niet aan te tasten, moet de bestaande structuur verdicht worden.

"Via intensiever gebruik van de ruimte in de stad kan aan veel meer mensen en bedrijven woon- en werkruimte worden geboden. (...) Concreet betekent dit dat er tot 2040 70.000 woningen bijkomen, met

bijbehorende voorzieningen zoals scholen, winkels en sportaccommodaties.”

Als doelgroep heb ik gekozen voor de ouderenzorg vanwege de hoge maatschappelijke relevantie. Door de vergrijzing van Nederland moet er gezocht worden naar nieuwe woon-/zorgconcepten. Er komen namelijk meer zorgvragers, terwijl er minder mensen zijn die zorg kunnen geven. Ook veranderen de wensen van de ouderen.

Onderzoeksvraag

Tegen de achtergrond van de geschetste situatie heb ik de volgende onderzoeksvraag opgesteld:

Wat zijn de gevolgen van de vergrijzing in Amsterdam-West voor de oprichting van een ouderencentrum in de voormalige bakkerij op het Foodcenter?

Deelvragen:

Om daar een goed antwoord op te kunnen geven, heb ik gericht onderzoek gedaan aan de hand van enkele deelvragen.

1. Wat zijn de waarden van de voormalige bakkerij en de directe context?

Aan het begin van het afstudeerproject

heb ik een grondige analyse uitgevoerd op stedenbouwkundig, architectonisch en bouwtechnisch niveau. Aan de hand van deze analyse heb ik een waardestelling van de voormalige bakkerij gedaan.

Op stedenbouwkundig niveau is de bakkerij onderdeel van de Food Center. Dit is gegroeid van de centrale markt voor Amsterdam tot een groot distributiecentrum. Dit gebied heeft een grote historische en economische waarde. De sociale waarde is door de jaren heen sterk gedaald. Binnen het ensemble van het FoodCenter heeft de voormalige bakkerij een ondergeschikte plaats. Het is pas later gebouwd, in 1963, op de hoek van het terrein.

Deze locatie is cruciaal voor het gebouw. Het is namelijk een strategische plek die het gebouw in relatie brengt met het FoodCenter terrein, de stad (Jan van Galenstraat) en het water (gracht). De voormalige bakkerij sluit op al deze verschillende niveau's aan.

Het gebouw heeft, met uitzondering van het 'kantorenblok', een lage architectonische waarde. Het gebruik van prefab betonelementen was een nieuwe ontwikkeling in de jaren '60 toen het gebouw is ontworpen. Het is een heel

functioneel ontwerp, dat komt ook terug in de gevel. Er is gebruik gemaakt van een duidelijke grid, waar enkele functionele uitzonderingen op zijn gemaakt. Deze horizontale belijning van het kantorenblok wordt doorgezet in de horizontale band op de begane grond. Deze sluit naadloos aan op het bovenliggende blok.

De bouwtechnische kwaliteit van het gebouw is wisselend. De gebouwdelen met een betonnen constructie hebben een goede constructieve waarde. De andere twee delen hebben een indifferente of slechte waarde. Het gehele gebouw is ongeïsoleerd. Door het gebruik, werking van de gebouwen en corrosie zijn er op verschillende plekken beschadigingen. Deze beschadigingen vormen geen grote problemen bij de transformatie van dit gebouw.

2. Welke verschillende mate van zorg zijn te onderscheiden binnen de doelgroep?

Volgens de CBS ligt de grens van 'ouderen' of 'senioren' op 55 jaar. Het is duidelijk dat er veel verschillende 'senioren' zijn. Een oudere van 55 jaar is niet te vergelijken met de gemiddelde senior van 75 jaar. Als er gesproken wordt over de vergrijzing, gaat het dus over alle mensen van 55 jaar

en ouder, waarin afhankelijkheid van de gezondheid weer verschillende subgroepen zijn te onderscheiden.

Als eerste de 'jonge' senioren. Dit zijn mensen die vaak nog werken of net met pensioen zijn. Ze zijn vitaal genoeg om voor zichzelf te zorgen en er zijn vaak nog weinig gezondheidsklachten. Zodra deze mensen stoppen met werken, ontstaat er soms een angst om te vereenzamen. Dit wordt versterkt door het wegvallen (of de afwezigheid) van een partner. Een relatief jong fenomeen voor deze doelgroep is het 'Thuishuis'. Dit is een soort 'studentenhuis voor ouderen', waarbij 6-8 ouderen samen gaan wonen. Dit vermindert de vereenzaming en bevordert de zelfstandigheid van deze ouderen.

Wanneer de gezondheidsklachten meer worden, wordt de zorgbehoefte groter. Dit kan in sommige gevallen opgevangen worden door mantelzorg (familie, vrienden of vrijwilligers) of professionele zorg aan huis of deze ouderen verhuizen naar een bejaardenhuis. In alle gevallen wordt de bereikbaarheid van deze mensen minder. Het is belangrijk dat de basisbehoeften op korte afstand van de woning zijn te verkrijgen. De laatste jaren is hier het

woonconcept 'kleinschalig wonen' ontwikkeld in plaats van het bejaardentehuis. Ouderen wonen nu niet meer op een afdeling, maar met een kleine groep mensen in een woning. Door schakeling van verschillende woningen kan hier ook de zorg aangeboden worden van een verzorgtehuis, alleen dan in een meer vertrouwde omgeving.

Een hele specifieke aanpak wordt gevraagd door de ouderen met dementie. Dit is groeiende groep ouderen. In Nederland krijgt momenteel 1 op de 5 ouderen in meer of mindere mate dementie. Dit is een hersenaandoening waarbij het geheugen en verstand van de ouderen sterk afneemt. Deze mensen hebben naast uitgebreide zorg ook een veilige, beschermde omgeving nodig. Vaak wordt dit momenteel 'opgelost' met afgesloten afdelingen in een verzorg- of verpleegtehuis waar deze ouderen de controle over hun eigen leven volledig uit handen wordt genomen.

In Nederland is op dit moment één 'zorgwijk voor dementerende ouderen', waar het concept van 'kleinschalig wonen' ook toegepast is voor ouderen met dementie. Er is gezocht naar een zo groot mogelijke zelfstandigheid, vrijheid en participatie in de stad.

3. Wat is de culturele samenstelling van de ouderen in Amsterdam-West en hoe kan hier in het ontwerp op ingespeeld worden?

Amsterdam-West heeft een multiculturele samenleving. Hoewel het merendeel van de inwoners van Nederlandse komaf is, is er een aanzienlijk deel van Surinaamse, Antilliaanse, Marokkaanse en Turkse afkomst. Een deel hiervan is nog de eerste generatie immigranten, dit betekent dat zij nog sterk verbonden zijn met hun culturele achtergrond. Uit het onderzoek 'Kleurrijke vergrijzing' van de Technische Universiteit Eindhoven blijkt echter dat ook de tweede generatie hier nog veel waarde aan hecht.

Enkele voorbeelden van deze culturele achtergrond, die direct van toepassing zijn op het ontwerp van de woningen zijn:

- Gescheiden woonkeuken en woonkamer voor alle vier de genoemde doelgroepen. In de islamitische cultuur is dit vanwege de strikte scheiding van mannen en vrouwen. In de Surinaamse en Antilliaanse cultuur speelt het dagelijkse leven zich voornamelijk af en is de woonkamer voor officieel (mannelijk) bezoek.
- Veel ruimte voor logees in de Surinaamse cultuur. 'Er blijft altijd wel

iemand slapen' aldus een Surinaamse vrouw in een interview.

- De behoefte van Turkse, Marokkaanse en in mindere mate van Surinaamse ouderen om verzorgd te worden door hun kinderen.
- Ruimte voor bidet in de badkamer van islamitische ouderen voor het wassen van de voeten. De godsdienstige verplichtingen heeft ook gevolgen voor de grootte van slaapkamer, waar ook ruimte moet zijn voor gebed.

In het ontwerp van de verschillende woningen heb ik nadrukkelijk gezocht naar oplossingen die voor alle ouderen geschikt zijn. Ik heb bijvoorbeeld geen specifieke 'Surinaamse woning' ontworpen, maar een woning die geschikt is voor Surinaamse ouderen maar ook voor Turkse, Marokkaanse of Nederlandse ouderen.

4. Wat is de rol van de architectuur in de zorg gericht op de ouderen?

Deze deelvraag die ik mij aan het begin heb gesteld is te breed om goed te kunnen beantwoorden. In mijn casus, de voormalige bakkerij, heb ik architectuur ingezet om een veilige en warme omgeving te creëren voor de ouderen. Dit gaat o.a. om de schaal, structuur en materiaalkeuze van het project.

Daast deze architectonische thema's, komen ook een aantal heel praktische aspecten aan de orde zoals de bereikbaarheid van verschillende ruimten, de rolstoeltoegankelijkheid en ruime opzet van de woningen.

Terugkomend op de hoofdvraag kan ik concluderen dat de vergrijzing van Amsterdam-West grote gevolgen heeft voor het ontwerp van een ouderencentrum in de voormalige bakkerij op het FoodCenter. De vergrijzing vraagt een nieuwe aanpak aangezien in de komende jaren tot 25% van de bevolking tot de senioren behoort. Er kan minder zorg worden geleverd, waardoor er een grotere zelfstandigheid wordt gevraagd. De faciliteiten voor de ouderen moeten hier dan wel op gemaakt worden. Verder veranderen ook de wensen van de ouderen en de maatschappelijke visie op hun welzijn.

Figuur 1

Figuur 2

Figuur 1: Iconen van de belangrijkste waarden van de voormalige bakkerij.

Bron: auteur

Figuur 2: Resultaten uit onderzoek naar de rol van architectuur in de ouderenzorg.

Bron: auteur

Wijk voor ouderen

In het onderzoek kwam naar voren dat de maatschappelijk situatie in Nederland vraagt om vernieuwende ideeën voor de ouderenzorg. Als eerste om het welzijn van de (dementerende) ouderen te vergroten en als tweede vanwege de vergrijzing.

Mijn ontwerp is nadrukkelijk geen gebouw, maar een *wijk voor ouderen*. Dit betekent niet dat er alleen ouderen in deze wijk mogen zijn, maar de focus ligt wel op deze ouderen. De dementerende ouderen hebben een leidende rol gekregen binnen het ontwerp.

In tegenstelling tot de gemeente Amsterdam, heb ik de hele Food Center verplaatst naar een locatie aan de rand van de stad. De locatie aan de Jan van Galenstraat wordt in zijn geheel getransformeerd naar een woonomgeving. De entree van de wijk blijft aan de Jan van Galenstraat. Verder is de wijk geschakeld met de stad door een publieke (wandeling) route van het Westerpark, via de centrale markt naar het Erasmuspark.

Vanuit het ontworpen masterplan vormt de voormalige bakkerij met het naastgelegen 'markanti' gebouw het front van de

nieuwe woonwijk. Door het verwijderen en toevoegen van verschillende volumes zijn deze geschakeld tot een eenheid binnen de wijk.

Programma

Voor de wijk heb ik gekozen voor een diversiteit van faciliteiten en woningen om zo ook een natuurlijke mix van gebruikers te trekken.

De faciliteiten bevinden zich op de begane grond. Je moet hierbij denken aan een zorgcentrum, cultureel centrum, winkels, restaurant/café, gemeenschapsruimte, kinderdagverblijf en fitness. Deze faciliteiten zijn zowel te gebruiken door de ouderen als de rest van de stad. Aangezien dit ook buurtfuncties zijn ligt de entree op wijkniveau aan kant van de woonwijk.

Op de eerste, tweede en derde verdieping bevinden zich de woningen. Ik heb drie woonconcepten toegepast: thuishuis, kangoeroewoningen en kleinschalig psychogeriatrisch groepswonen. De toegang tot deze woningen ligt op de eerste verdieping aan de Jan van Galenstraat. Dit is een entree op stadsniveau. Deze zal voornamelijk worden gebruikt door bezoekers van de dementerende ouderen,

daarom sluit dit aan op de grotere schaal van de stad.

Ontwerpthema's

Er zijn een aantal thema's die belangrijk zijn geweest bij het ontwerp van de wijk voor ouderen. Hieronder zal ik die kort toelichten

1. *Zelfstandigheid van de (dementerende) ouderen.*

De opzet van het complex is zodanig dat de dementerende ouderen een maximale vrijheid hebben. De ouderen wonen in kleinschalige woningen per 4 of 6 bewoners. De vrijheid van de bewoners blijft echter niet beperkt tot hun eigen woning. Ze kunnen vrij rond lopen in de wijk.

Voor ouderen die in een verder stadium van dementie zijn, zal de bewegingsvrijheid voornamelijk beperkt blijven tot de daktuinen op de eerste verdieping. Hier is een circulaire routing ontworpen wat de beleving van de vrijheid van de ouderen bevordert. Ze krijgen niet het idee dat ze belemmerd worden aangezien ze aan het eind van het rondje al weer vergeten zijn waar ze zijn en met plezier nog een keer hetzelfde rondje lopen. Ook is hier een diversiteit aan buitenruimten/tuinen. De lift is enigzins verdekt, buiten de doorgaande

routing gelegd, hierdoor zullen deze ouderen niet snel verder in de wijk verdwalen.

Ouderen die nog iets 'beter' zijn kunnen de lift gebruiken en komen dan in de centrale binnenstraat. Ook dan bevinden ze zich nog in de beschermde wijk. Ze kunnen hier naar verschillende winkeltjes, de groene binnenhof, het zorg- of cultuurcentrum of het restaurant met de gemeenschappelijke ruimte. Deze gemeenschappelijke ruimte kan ook gebruikt worden als er familie en/of bekenden komen. Op de begane grond komen ze ook in contact met andere mensen uit de wijk die gebruik maken van de verschillende faciliteiten. Dit bevordert het gevoel van vrijheid.

Bij alles is de beleving van een maximale vrijheid en de zelfstandigheid van de ouderen het uitgangspunt geweest. De ouderen krijgen het gevoel dat ze controle hebben over hun eigen leven. Dit komt ook terug in de opzet van de woningen en het dagprogramma.

2. Integratie versus bescherming

In het ontwerp van de wijk voor ouderen is aan de enige kant gezocht naar een maximale integratie in de stad en aan de andere kant naar de bescherming voor de

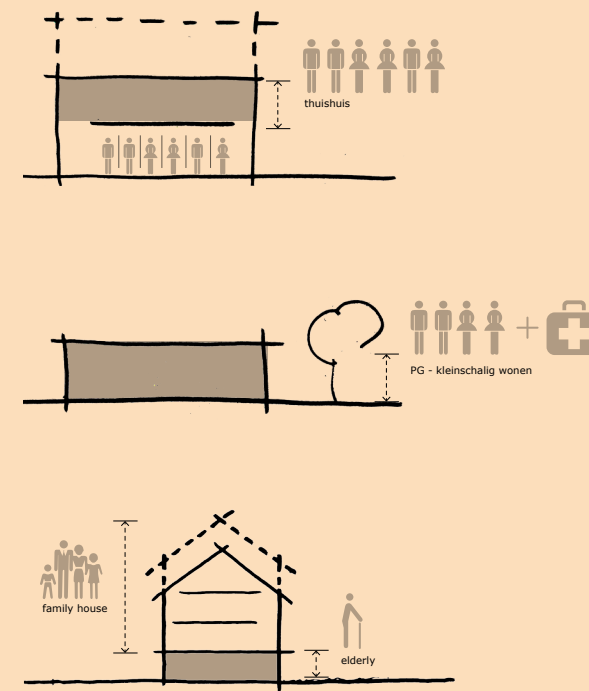
(dementerende) ouderen.

De wijk is als eerste door een publieke wandelroute ruimtelijk geschakeld aan de stad. Dit wordt versterkt door ook publieke functies zoals fitness, restaurant, kinderdagopvang en een zorgcentrum toe te voegen aan de wijk. Hierdoor wordt een diversiteit aan mensen getrokken naar deze wijk en wordt het niet geïsoleerd. Dit geeft ook levendigheid aan de wijk.

Tegelijkertijd is er de vraag in hoeverre de integratie van dementerende ouderen in de stad mogelijk is. Deze ouderen moeten namelijk ook beschermd worden. Om deze bescherming te bieden heeft de wijk slechts drie entrees. Hier is continu controle door een portier op de mensen die de wijk in of uit gaan. De entrees op wijkniveau sluiten 's avonds, de entree aan de Jan van Galenstraat, op stadsniveau, is 24 uur per dag toegankelijk. De ouderen in de wijk zijn dus altijd bereikbaar, maar zijn wel veilig binnen de beschermde kaders van de wijk.

3. Kleinschaligheid

Een bekend spreekwoord zegt 'Oude bomen moet je niet verplanten'. In sommige gevallen kunnen ouderen vanwege hun zorgvraag echter niet thuis, in hun

Figuur 1

Figuur 1: Schematische weergave van de drie woonvormen die zijn ontworpen in de wijk voor ouderen.

Bron: auteur

vertrouwde omgeving, blijven wonen. Dit is ook het geval voor dementerende ouderen. Voor hen is het van cruciaal belang dat ze in een herkenbare kleinschalige omgeving komen. Om deze reden heb ik ervoor gekozen om deze ouderen in kleine groepen van vier of zes bewoners te laten wonen. De bewoners hebben een eigen woning met voordeur en herkenbare indeling.

Ook worden de dagelijkse huishoudelijke activiteiten zoals koken, (af)wassen, strijken, was vouwen, etc. in de woning uitgevoerd. Hierbij worden de bewoners zoveel mogelijk ingeschakeld, dit zijn namelijk vaak activiteiten die ze herkennen omdat ze die jarenlang hebben gedaan. Een tweede voordeel is dat de ouderen zo ook een ritme en nuttige dagbesteding hebben waardoor ze actief blijven en de spieren niet zo erg verslappen.

4. Woningtypologieën

Om in te spelen op (toekomstige) maatschappelijke ontwikkelingen heb ik drie vernieuwende woonconcepten ontworpen en toegepast in mijn ontwerp. Hierbij heb ik ook gekeken wat de vraag is in Amsterdam West.

Het eerste woonconcept is het 'thuishuis'.

Zoals eerder al genoemd is dit een woonvorm voor 'jonge ouderen'. In het huishuis wonen 5 of 6 alleenstaande ouderen samen. Ze hebben ieder een eigen appartement en delen gezamenlijke functies zoals de woonkamer, (woon-)keuken, logeerkamer, etc. Dit woonconcept gaat vereenzaming tegen en bevordert de zelfstandigheid. Doordat deze ouderen elkaar kunnen helpen, kunnen ze langer zelfstandig blijven wonen. Zeker omdat de primaire levensbehoeften op loopafstand zijn te bereiken.

Het tweede woonconcept is de kangoeroewoning. Deze woning is voornamelijk ontworpen voor ouderen met een allochtone afkomst. Binnen veel niet-westerse culturen is de zorg van de familie voor de ouders erg belangrijk. Dit wordt versterkt door de islamitische geloofsovertuiging. Deze ouderen hebben echter dezelfde zorg nodig dan ouderen van Nederlandse afkomst. Door de zorgwoning te schakelen met een grote gezinswoning hebben de ouderen een woning die geheel aangepast is naar hun woonwensen en blijft er toch de directe relatie met hun kinderen. In de woningen is rekening gehouden met de islamitische cultuur. Een voorbeeld hiervan is de gescheiden woonkamer en

woonkeuken. De kangoeroewoning heeft een hoge flexibiliteit. De woning is zo ontworpen dat de bovenwoning eenvoudig los te schakelen is van de zorgwoning op de begane grond. Dit biedt veel mogelijkheden voor de toekomst.

De derde woonvorm is het kleinschalig psychogeriatrisch groepswoon. Dit is een vorm van kleinschalig wonen speciaal voor dementerende ouderen. Ondanks hun beperking/ziekte blijven deze ouderen onderdeel van de maatschappij. We kunnen hen niet simpelweg 'wegstoppen' in een gesloten inrichting. Voor deze doelgroep heb ik woningen ontworpen voor 4 - 6 bewoners. Hier is 24 uur per dag zorg beschikbaar. Deze woningen zijn allemaal geschikt voor elke culturele achtergrond. Verder is er rekening gehouden met bedlegerige ouderen en ouderen in een rolstoel.

Relatie tussen onderzoek en ontwerp

In mijn afstudeerproject is er een directe relatie tussen het onderzoek en het ontwerp. De uitkomsten van het onderzoek, zoals kort weergegeven in het vorige hoofdstuk, waren directe 'input' voor het project. Het eerste deel gaf inzicht in de waarde van het gebouw, het tweede in de doelgroep. De resultaten van beide deelonderzoeken heb ik omgezet in uitgangspunten voor het ontwerp.

Zoals eerder genoemd was mijn hoofdvraag: *Wat zijn de gevolgen van de vergrijzing in Amsterdam-West voor de oprichting van een ouderencentrum in de voormalige bakkerij op het Foodcenter?*

Voor dit onderzoek heb ik veel verschillende eerder uitgevoerde onderzoeken en een promotie bekeken om een goed beeld te krijgen van de doelgroep en de onderzoeksvraag te kunnen beantwoorden. De resultaten hiervan heb ik direct kunnen 'checken' in mijn eigen ontwerp.

Een voorbeeld hiervan is de langere zelfstandigheid die nodig is vanwege de relatief grote hoeveelheid ouderen. Dit resulteert in nieuwe woonvormen, zoals het thuishuis, met de basisbehoeften en

aanvullende sociale faciliteiten op korte afstand.

Naast direct toepasbare en aanwijsbare resultaten, heeft het onderzoek ook geleid tot een beter beeld van de doelgroep. Doordat ik de doelgroep nu beter ken (en begrijp) kan ik met mijn ontwerp het welzijn van deze ouderen bevorderen. Een voorbeeld hiervan is de behoefte aan structuur en overzicht van de ouderen.

Naast het theoretische onderzoek naar de doelgroep heb ik ook de ouderwijk 'Hogeweyk' in Weesp bezocht. Dit heeft ook veel inzichten en ideeën gegeven die ik gebruikt heb in het ontwerp.

Relatie tussen het thema van de studio en het ontwerp

Binnen de studio RMIT staat het thema 'herbestemmen van gebouwen in Amsterdam-West' centraal. Binnen deze herbestemmingopgave heb ik bewust gekozen voor een niet-monumentaal pand. Ik vind het interessant om te zoeken naar de manier waarop we met deze gebouwen om moeten gaan. Waar ligt namelijk de grens tussen herbestemmen of slopen?

In het begin van het project merkte ik

bij mijzelf een bepaalde krampachtigheid hiermee. Ik ging waarden in het gebouw leggen om maar aanknopingspunten te hebben voor het nieuwe ontwerp. Gedurende het proces 'viel het kwartje' en ben ik mij bewust geworden van deze vraag.

Grote delen van mijn gebouw hebben weinig waarde, hierdoor ontstaat er veel vrijheid met herontwerpen. Ook heb ik gemerkt dat er een grens is wanneer herbestemmen financieel en praktisch haalbaar is. In een aantal gevallen (zoals bij het hergebruiken van de dakelementen) bleek het praktischer en financieel logischer om te kiezen voor nieuwe materialen. Er kon zo ook beter voldaan worden aan de huidige technische eisen.

In dit geval zou het hergebruik van de bestaande elementen de kwaliteit verminderen. Om deze kwaliteit wel te waarborgen zou er teveel extra gedaan moeten worden. Aangezien dit geen leidende en waardevolle elementen van het oude gebouw waren heb ik ze dus vervangen door nieuwe dakelementen. Een ander voorbeeld hiervan zijn de stalen kozijnen met enkelglas die ik vervangen heb, in lijn van het concept, door houten kozijnen met geïsoleerd glas.

Het hergebruik van de waardevolle elementen en ideeën geeft het gebouw een bijzondere identiteit. De geschiedenis van het gebouw komt subtiel terug in het nieuwe ontwerp en is in die gevallen leidend voor de nieuwe toevoegingen. Hierbij kun je denken aan de relatie tussen de oude 'buitenwereld' en de nieuwe 'binnenwereld' of de aansluiting van de 'bovenwereld' met de 'onderwereld'.

Vanuit financieel oogpunt is de kans groot dat er bij realisatie van dit project voor gekozen zal worden om geheel nieuw te bouwen. Qua architectuur is de transformatie echter zeker een toegevoegde waarde. Ook is er nergens kwaliteit ingeleverd, ten koste van de architectuur.

Deze vraag zie je terug bij de meelfabriek in Leiden van Peter Zumthor. Hier is alleen de constructie behouden. De architect schrijft hierover: *'Deze elementen zullen een belangrijke rol spelen in het nieuwe architectonische uiterlijk en de gebouwen een sterke identiteit geven. Oude industriële kracht als achtergrond voor hedendaags leven.'*

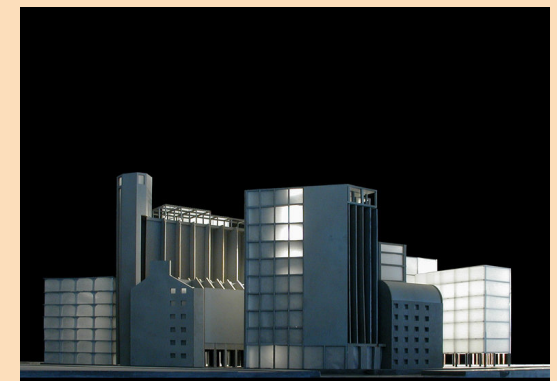
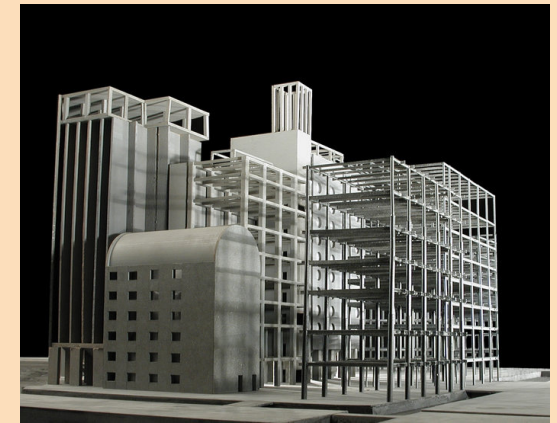
Zumthor heeft er voor gekozen om

nieuwe gevels te ontwerpen die voldoen aan de huidige technische eisen en op deze manier dus de kwaliteit van de binnenruimten waarborgen. Deze nieuwe gevels benadrukken de oude constructie en voorzien de gebouwen tegelijkertijd van hedendaags comfort.

Ook hier zie je dus dat de oude industriële laag identiteit aan het gebouw geeft. Tegelijkertijd heeft Zumthor ervoor gekozen om de gevels volledig te vervangen om hiermee niet aan kwaliteit in te leveren.

Relatie tussen de methodische invalshoek van de studio en de gekozen methode

Bij de analyse binnen de studio zijn we op grote stedelijke schaal begonnen. Bij dit onderzoek was er nog geen keuze voor een gebouw. Hierdoor kon je niet doelgericht analyseren. Ook is hier diep onderzoek gedaan naar de geschiedenis van alle gebouwen. Voor de voormalige bakkerij had dit relatief weinig waarde omdat het op architectonisch vlak weinig waarde heeft. Aangezien het een relatief jong, functioneel fabrieksgebouw is, was er ook weinig relevante geschiedenis.

Figuur 1

Figuur 1: Maquettefoto's van de meelfabriek in Leiden van Peter Zumthor. De eerste afbeelding laat de alles zien wat bewaard is gebleven van de oude gebouwen. In de tweede foto wordt duidelijk hoe met de nieuwe gevels het accent komt te liggen op de oude constructies.

Bron: De Meelfabriek C.V.

Na de keuze van het gebouw was één van de eerste ontwerpstappen de keuze van het programma. Deze keuze werd bepaald door persoonlijke interesse, vraag van het gebouw of een maatschappelijke relevantie. In mijn geval was het een combinatie van persoonlijke interesse en maatschappelijke relevantie.

Binnen het ontwerpproces was het werken vanuit de waardestelling van het gebouw erg belangrijk. Dit was voor mij nieuw, omdat dit het eerste project was binnen de RMIT studio. Zoals eerder gezegd, heb ik hier in mijn proces wel moeite mee gehad.

Verder was er veel vrijheid voor het gebruik van verschillende ontwerpmethoden. Zoals in mijn thesisplan beschreven, was ik vooraf van plan om veel te ontwerpen aan de hand van maquettes. Hier ben ik in het begin ook mee gestart. Toen ik het project digitaal ben gaan modeleren in ArchiCAD heb ik deze methode onbewust enigszins losgelaten. In de toekomst wil ik hier wel weer meer mee gaan werken. Door het snel digitaliseren van mijn model denk ik dat ik mijzelf een beetje beperkt heb in mijn ontwerprijheid. Dit heeft ook te maken met het complexe, uitgebreide programma waar ik voldoende grip op wilde krijgen.

Relatie tussen het project en de bredere maatschappelijke context

Het ontwerp heeft een hoge maatschappelijke relevantie. In de probleemstelling is de maatschappelijke situatie al genoemd rond herbestemmen van bestaande gebouwen. Verder vraagt de vergrijzing van Nederland tussen 2030-2040 om een nieuwe aanpak. Het huidige zorgaanbod kan simpelweg niet worden volgehouden als 25% van de bevolking 'senior' is. Dit betekent een vermeerdering van de zorgvragers terwijl de zorgaanbieders verminderen. Ook binnen de architectuur vraagt dit om oplossingen.

Een specifiek deel van deze ouderen zijn de dementerende ouderen (20% van de ouderen). Deze mensen kunnen niet meer 'weggestopt' worden in een gesloten afdeling van een verzorgingstehuis, maar blijven onderdeel van de maatschappij. De wijze waarop er met deze mensen moet worden omgegaan is ook een maatschappelijk vraagstuk. De relevantie blijkt ook uit de hoeveelheid bezoeken uit de gehele Benelux aan de 'Hogeweyk' in Weesp, een vernieuwend project op het gebied van huisvesting voor dementerende ouderen.

Als je kijkt naar de huidige (economische) situatie in Nederland wordt er vooral op kleine schaal projecten ontwikkeld. De uitdaging is dus om deze nieuwe concepten voor de ouderenzorg op een kleinschalige manier toe te passen. Tegelijkertijd moet er wel gezocht worden naar een schakeling van al deze 'losse' ontwikkelingen, zodat er een netwerk ontstaat voor de ouderenzorg. Bij de kleinschalig psychogeriatrische woningen is dit een lastiger punt aangezien hier een minimale hoeveelheid moet zijn om het efficiënt te laten draaien.

Cruciale ontwerpbeslissingen

In het ontwerpproces zijn een aantal cruciale momenten te noemen.

Als eerste het bezoek aan het referentieproject 'De Hogeweyk' en het gesprek met de facilitair manager van dit complex. Dit is erg belangrijk geweest voor het concept van de 'beschermden zorgwijk' voor dementerende ouderen. Het gesprek heeft mij nieuwe inzichten gegeven over de relatie tussen de stad en deze zorgwijk, de interne organisatie van de woningen en het welzijn van de bewoners. In dit project hebben de bewoners een maximale vrijheid om zoveel mogelijk de controle over hun eigen leven te houden. Dit is ook een

belangrijk uitgangspunt geweest bij mijn ontwerp, waar het welzijn van de bewoners voorop staat.

Een tweede belangrijke beslissing is de schakeling van de verschillende volumes en functies. Na verschillende studies, heb ik gekozen voor een centrale binnenstraat op de begane grond die de centrale kern van het project wordt. Vanuit deze straat zijn alle functies op de begane grond toegankelijk en is ook de ontsluiting van de bovenliggende woningen. Tussen alle bouwvolumes zijn verschillende openbare ruimtes ontworpen. Deze openbare ruimtes zorgen ook mede voor de schakeling met de stad.

De laatste belangrijke beslissing is de relatie tussen het bestaande gebouw en de nieuwe toevoegingen. Ik heb ervoor gekozen om een duidelijk verschil te maken tussen de oude 'buitenwereld' van beton, staal en glas met de nieuwe, warme 'binnenwereld' van hout. Hierdoor ontstaat een warm, veilig binnenklimaat voor de ouderen en blijft het oude gebouw subtiel herkenbaar. Het verschil tussen het oude gebouw en de nieuwe toevoegingen versterken het concept van integratie en bescherming van de (dementerende) ouderen. Verder heb ik

de horizontale belijning, wat een positieve waarde van het oorspronkelijke gebouw is, teruggebracht in de gedeeltelijk nieuwe gevels.

Toekomst

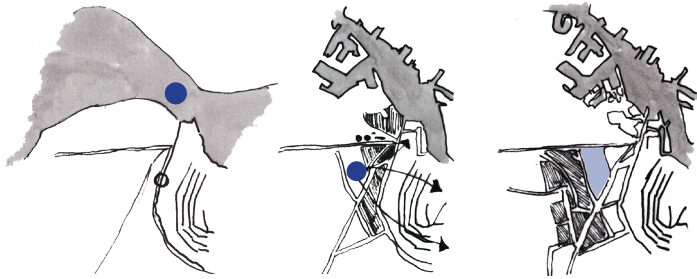
Met dit project heb ik een aantal nieuwe concepten in ouderenzorg onderzocht en toegepast. Dit is niet het einde van deze ontwikkeling. Om nog beter in te spelen op de veranderingen in de maatschappij kan het op een aantal punten nog doorontwikkeld worden.

Als eerste, zoals ik al eerder noemde, de economische haalbaarheid. Er kan gekeken worden hoe deze concepten op kleine, lokale schaal ontwikkeld kunnen worden. Deze lokale ouderenwoningen moeten wel de voordelen hebben zoals ik in dit project heb gerealiseerd. De zelfredzaamheid en het welzijn van de ouderen moet altijd bovenaan blijven staan.

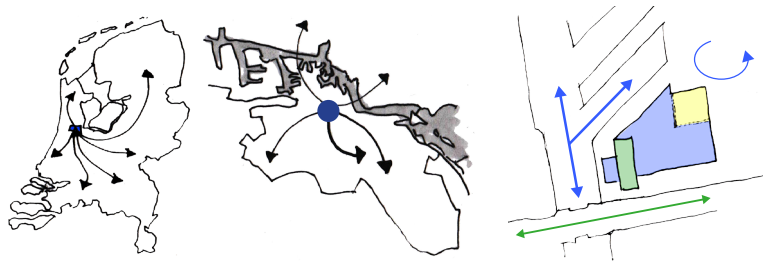
Een tweede punt is de participatie van de ouderenwijk in de stad en andersom. Ik heb er bewust voor gekozen om door middel van programma (kinderdagopvang, sport, restaurant, etc) verschillende doelgroepen te laten participeren in de ouderenwijk. Dit gaat allemaal om facilitaire functies.

Een mogelijke volgende stap zou de integratie van 'normale' woningen en/of appartementen en het bedrijfsleven zijn.

Locatie (Food Center)

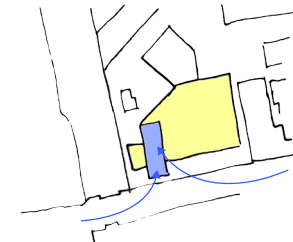
Historic value of the Food Center as central market of Amsterdam

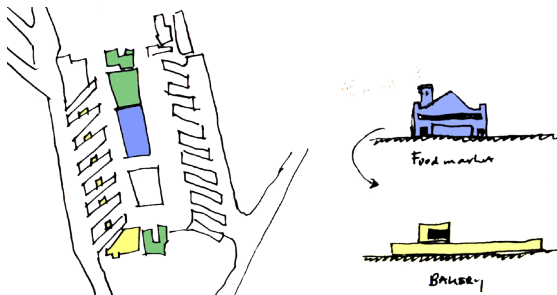
Economic value

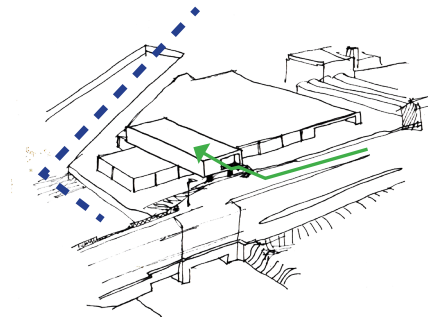
Social value

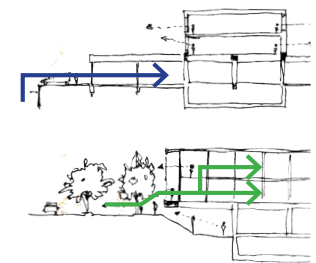
Directe omgeving

Value of the bakery on the foodcenter: indifferent to the central market hall

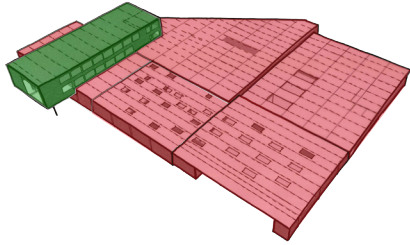

Relation with the plot (high difference, shape, routing/composition)

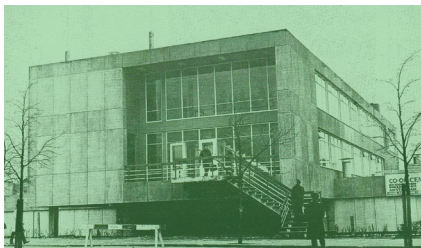

BIJLAGE A: WAARDESTELLING

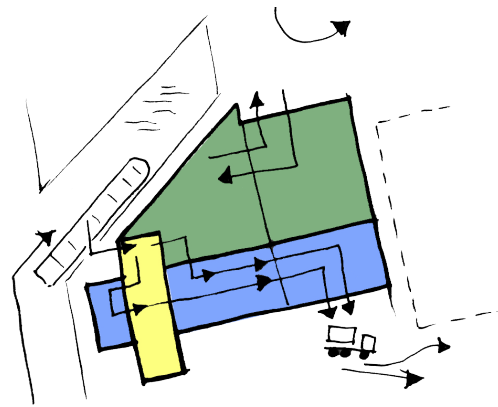
Object

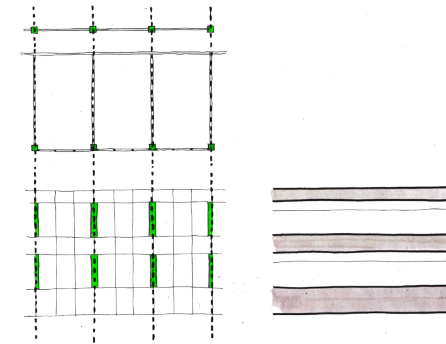
Architectural value of the building

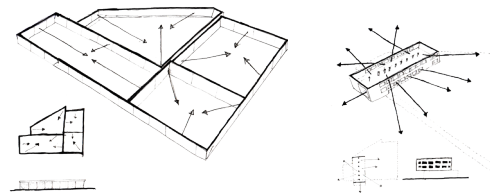
Used material: prefab concrete

Historic value of use

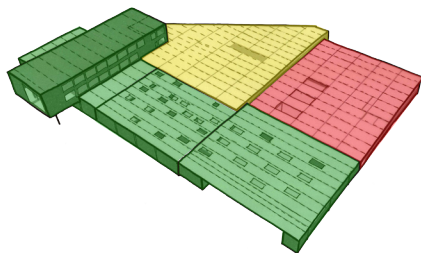

Rhythm of the facade

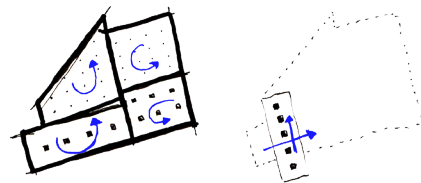

Good value of relation inside - outside

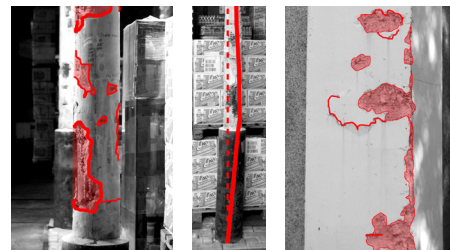
Detail (technology)

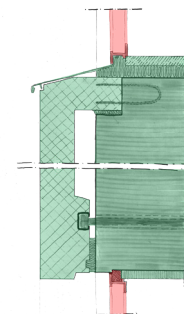
Technical value of different parts

High adaptability

Material: damage

Detailing